

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-90>

**ENSURING THE EFFECTIVENESS OF CONTROL OVER
ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN UKRAINE:
A THEORETICAL ASPECT**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ
ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Halachenko T. O.

*External Postgraduate Student,
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine*

Галаченко Т. О.

*здобувач
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

Забезпечення прав і свобод людини та законних інтересів є одним із ключових обов'язків сучасної держави. Очевидно, що їхньої декларації на рівні законів замало: для реальної дії потрібно встановити належну процесуальну процедуру й, не менш важливо, закріпити дієві гарантії від зловживань з боку посадових осіб. За відсутності швидкого, прозорого й рівного для всіх доступу до механізмів оскарження рішень публічної влади (та інших способів захисту) контроль у сфері господарювання ризикує перетворитися на конвеєр необґрунтованих примусових заходів. Отже, примусові інструменти держави мають діяти в чітко окреслених законом межах, а система контролю – містити максимально широкий набір засобів захисту для суб'єктів господарювання, які з об'єктивних причин спочатку перебувають у слабшій позиції порівняно з представниками влади. Слід підкреслити: без належних гарантій правові можливості людини фактично не працюють і втрачають свою цінність [1, с. 122-125].

Нині питання гарантування захисту прав, свобод та інтересів суб'єктів господарювання під час здійснення державного контролю у сфері підприємницької діяльності набуває особливої ваги. Як слушно відзначає О. А. Пашинін, ланцюг кризових явищ – від карантинних обмежень до повномасштабного збройного вторгнення РФ – істотно позначився на реальному забезпеченні гарантій права власності у господарській сфері, зокрема на здійсненні правомочностей власника за умов правового режиму воєнного стану [2, с. 117]. Невисокий рівень

захищеності бізнесу від зловживань з боку органів влади, крім очевидного гальмування економічного розвитку й зниження добробуту громадян, породжує й інші негативні наслідки. Зокрема, Б. В. Деревянко зауважує, що недостатня гарантованість прав підприємців спонукає їх висувати власних представників або самостійно балотуватися на державні посади [3, с. 20], що, своєю чергою, посилює і без того високий рівень корупції.

Водночас у законодавстві та науковій літературі досі відсутня єдність підходів до розуміння змісту категорії «гарантії захисту». Наприклад, Т. М. Заворотченко пропонує розкривати сутність гарантій як систему умов, що забезпечують задоволення інтересів людини; їх головною функцією є виконання зобов'язань державою та іншими суб'єктами у сфері реалізації прав особистості. Об'єктом гарантій виступають суспільні відносини з охорони та захисту прав людини й задоволення майнових і немайнових інтересів громадян [4, с. 4].

Натомість Н. М. Раданович під юридичними гарантіями захисту розуміє закріплені в законі норми, що передбачають і забезпечують повну реалізацію прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. На її думку, до таких гарантій належать:

- конституційне закріплення прав, свобод і обов'язків та їх гарантій (ст. 21, 22 Конституції України);
- створення державою дієвої системи охорони й захисту, яка забезпечує реальне користування правами та надійний захист від посягань (ст. 55 Конституції України);
- активізація діяльності об'єднань громадян, що сприяють захисту прав і свобод (ст. 59 Конституції України);
- державний і громадський контроль за станом забезпечення та захисту прав, свобод і обов'язків (ст. 102, 116 Конституції України) [5].

Влучно, на нашу думку, сутність гарантій захисту сформульовано О. В. Аушевою: захист прав суб'єктів господарювання від порушень з боку органів державної влади слід розуміти як реалізацію ними права на захист від дій (бездіяльності) посадових осіб через застосування уповноваженими органами або самим суб'єктом господарювання передбачених законом способів захисту з метою відновлення порушеного права [6, с. 3].

У науковій літературі спостерігається повний плюралізм підходів до визначення форм захисту та класифікації гарантій охорони прав і свобод. Зокрема, гарантії прав суб'єктів господарювання поділяють на: організаційні, майнові, соціальні [7]; загальні (соціально-економічні, політичні, ідеологічні) та юридичні (правові) [8]; національні й

міжнародні, досудові, судові та позасудові [9]; процесуальні й непроцесуальні [10; 11] тощо.

Розгорнуту систему форм захисту суб'єктивного права пропонує О. Хрімлі, виокремлюючи судову, адміністративну, прокурорську та недержавну (громадську, третейську, нотаріальну, самозахист, добровільне задоволення вимоги). На її думку, судова форма – це встановлений законом порядок, у межах якого суд застосовує передбачені правом способи захисту. Адміністративна форма – нормативно закріплена процедура використання уповноваженими органами визначених законом засобів захисту. Прокурорська форма охоплює діяльність прокуратури з реалізації способів захисту під час нагляду за додержанням законів органами дізнання і досудового розслідування, адміністраціями пенітенціарних установ та інших органів виконання покарань, а також у місцях тримання затриманих і взятих під варту. У межах недержавних форм дослідниця, зокрема, визначає нотаріальну форму як діяльність нотаріусів із учинення виконавчих написів, а самозахист – як порядок застосування способів захисту (включаючи заходи захисту та заходи відповідальності), що здійснюється без звернення до юрисдикційних органів і полягає в односторонніх діях уповноваженої особи. [12, с. 24–25].

У цьому контексті слід зазначити, що питання забезпечення прав, свобод і законних інтересів під час здійснення як загального державного контролю, так і контролю у сфері підприємницької діяльності вже досить ґрунтовно висвітлено у вітчизняній правовій науці. Тому, на наш погляд, доцільно в завершальній частині дослідження зосередити увагу на проблематиці інноваційного розвитку контрольних механізмів. З огляду на це особливо актуальним видається розгляд питання доцільності впровадження медіації у сферу державного контролю підприємницької діяльності – як одного з найефективніших і найпоширеніших засобів альтернативного врегулювання спорів у сучасному світі.

Література:

1. Сидорович М.-Л. Р. Гарантії захисту права власності: питання оновлення методологічних підходів. Електронне наукове видання «Аналітично порівняльне правознавство» № 3 (2023). С. 122–125.
2. Пашинін О. А. Юридичні гарантії реалізації права власності у сфері господарювання. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 1. С. 116–126.

3. Деревянко Б. В. Гарантії та захист прав суб'єктів господарювання як запорука добробуту Українського народу. Актуальні проблеми правоохоронної діяльності на сучасному етапі державотворення в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кривий Ріг, 2 грудня 2016 року / упоряд.: І. В. Іванов, Є. В. Зозуля, А. В. Гончаров. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2016. С. 18–22.

4. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С 3–5.

5. Раданович Н. М. Національна імплементація міжнародних договорів щодо прав людини: загальнотеоретичне дослідження (на матеріалах впровадження конвенції про захист прав і основних свобод людини): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Львів, 2000. 19 с.

6. Аушева О. В. Захист прав суб'єктів господарювання від порушень органами державної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2007. 18 с.

7. Деревянко Б. В., Туркот О. А., Прилуцька А. В. Захист прав суб'єктів господарювання: навчальний посібник / за ред. Б. В. Деревянка. 3-є вид., переробл. і доповн. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2022. 196 с.

8. Кучинська О. П. Поняття гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Адвокат*. 2012. Вип № 7. С. 10–18.

9. Кучеренко А. В. Конституційне право людини на підприємництво. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля: Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 2 (5). С. 38–44.

10. Адміністративно-правовий захист прав платників податків: навч. посі бн. [Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М. та ін. Львів]: СПОЛОМ, 2021. 240 с.

11. Легеза Ю.О. Децентралізація податків та зборів як гарантія соціально-економічного розвитку територіальної громади. *Правова позиція*. 2023. № 4. С. 100–103

12. Хрімлі О. Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 320 с.